Tordylium maximum L.

[1753, Sp. Pl. : 240] **2n = 20, 22**

Dibuix: ABBÉ H COSTE

Imatge de "Flora Austriacae"

Foto: JOHN DE VOS

Català: pastanaga borda
Serbi: Zapalička největší
Ucraïnès: Щетинник великий

NOMS POPULARS

Alemany: Große Zirmet
Anglès: Hartwort
Aragonès: yerba raspera, tordillo
Castellà: mastuerzos, tordillo, yerba raspera

DESCRIPCIÓ BOTÀNICA

Herba anual, de fins a 1 m d'alçària, ramificada i amb moltes tiges des de la base, dreta, però amb tiges ajagudes també. Tota ella hirsuta o aspra; s'enganxa a la roba al passar tocant-la. Fulles pinnades, folíol terminal llarg i lanceolat, amb les vores dentades o lobulades. Els folíols poden ser ovals (els basals) o lanceolats (els de les zones superiors). Algunes fulles basals arriben als 15 cm de longitud, amb la base del pecíol eixamplada i semi-amplexicaule. Fulles en general aspres i oloroses (amb olor similar a la de l'api). Tiges rígides, prismàtiques o solcades, de vegades es retorcen, aspres, amb pèls rígids dirigits cap avall. Arrel principal dura i profunda, amb secundàries fasciculades. Flors en umbel·les de 5-8 radis, o més, amb altres umbel·les petites amb 5-8 o més flors. A la base dels radis primaris hi ha unes bràctees o fulles linears i punxegudes, (o a vegades poden ser absents), i a les umbel·les secundàries també hi ha bractèoles. Radis, bràctees i bractèoles amb pèls aspres retrorsos. Flor blanca, de vegades amb puntets roses al dors, de 2,5-3 mm de diàmetre, amb 5 pètals; les flors exteriors amb 2 pètals bastant més grans que la resta. Estams 5, amb anteres grogues. Pètals amb 2 lòbuls arrodonits i un rebaix profund entre tots dos, prolongat en una petita llengüeta cap a l'interior del fruit. Fruit com una medalla, suborbicular i aplanat, de 8 mm de diàmetre, amb una corona groguenca engrossida i amb petits bonys al voraviu, molt aspre pels seus pèls rígids. Fruit amb pedicel curt, i al cim amb 5 puntetes que corresponen a les restes del calze.
Dins les Umbel·líferes el gènere *Tordylium* es distingeix per no ser planta espinosa, tenir les fulles pinnaticompostes, el fruit sense agullons, comprimit paral·lelament a la comissura, sense ales, i el calze amb 5 dents.

HÀBITAT I DISTRIBUCIÓ GEOGRÀFICA

Es fa en marges secs i assolellats, vinyes, guarets, vores de camins o carreteres sobre sòls rics en matèria orgànica. És del centre i Sud d'Europa. A Catalunya es troba dispersa a la muntanya mitjana de 400 a 1500 m snm. Solen acompanyar-la, per exemple, *Capsella bursa-pastoris* i *Polygonum aviculare*.

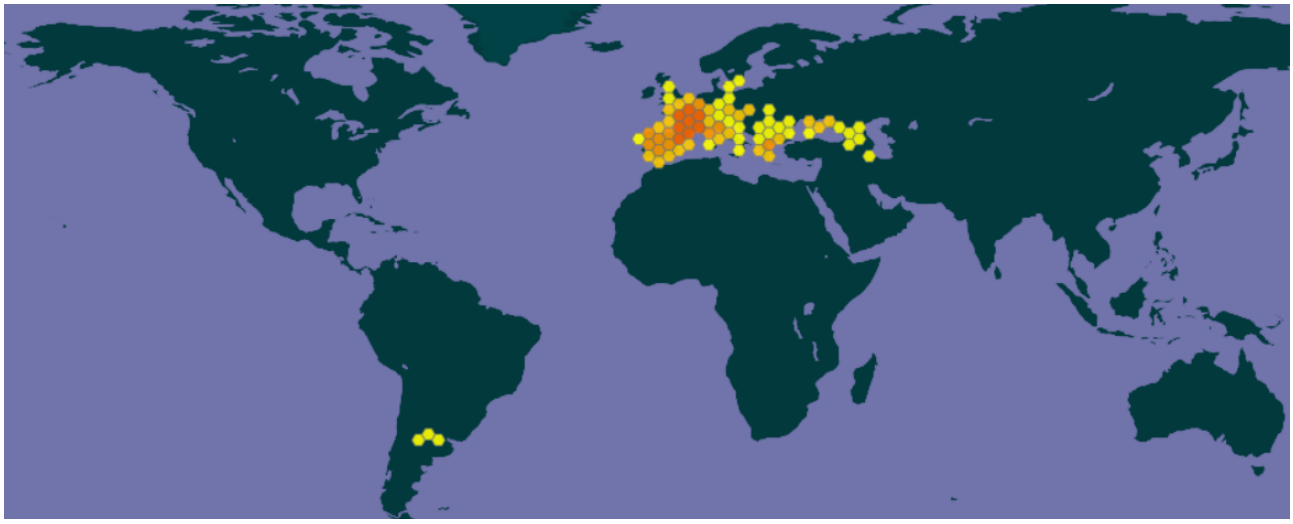

Tordylium maximum al món, segons GBIF

HISTÒRIA

DIOSCÓRIDES (segle I) la cita com a a *seseli* de Creta i típica de Turquia (al mont Amman, de Cilícia). Com a diürètica i emmenagoga. La rel xuclada amb mel expulsa la mucositat del tòrax i la tija i les llavors (en total 2 grams) begudes amb vi, durant 10 dies, cura els qui pateixen dels ronyons.

PROPIETATS I USOS MEDICINALS

- afeccions renals (+ vi)
- aromatitzant FUL
- carminativa FRU
- diürètica
- emmenagoga
- gasos intestinals FRU
- mucolítica REL (xuclada + mel)
- promou la fertilitat (en cérvoles almenys)
- refredats REL
- retenció d'orina

Tordylium maximum L. al jardí botànic de Gombrèn